

РОЛЬ ЦИФРОВОГО ПІДПISУ В ЕЛЕКТРОННОМУ ДОКУМЕНТООБІГУ

Будзієвський Максим,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач відділу криміналістичних досліджень

Запорізького відділення Дніпропетровського науково-дослідного

інституту судових експертиз

Міністерства юстиції України

Красивий, витіюватий візерунок під назвою особистий підпис, залишений на білому аркуші паперу без зусиль засвідчить достовірність документу. Але, у світі електронних документів підписання документу за допомогою власного розчерку втрачає сенс, оскільки будь-яка людина із планшетом або смартфоном без зусиль розпишеться за вас.

Спробуємо розібратися в поняттях з точки зору пересічного громадянина, що може виявитися дуже корисним, оскільки думки фахівців, будь-то юристів або технологів цифрового підпису, мають бути зрозумілі кінцевому споживачеві цифрової реальності, яка є взаємодією суб'єктів за допомогою технологій електронного документообігу.

В Україні поняття електронного документу і електронного цифрового підпису (далі – ЄЦП) уперше, хоч і в декілька обмеженому варіанті було представлено лише в Законі України про платіжні системи [1], який дає електронним платіжним документам, підписаним ЄЦП, таку ж юридичну силу, що і паперовим. Правові основи для застосування електронних документів в цивільних правовідносинах уперше закладені Цивільним кодексом України (далі – ЦКУ).

Відповідно до ст. 207 ЦКУ угода вважається здійсненою у письмовій формі, якщо воля сторін виражена за допомогою телетайпного, електронного або іншого технічного засобу зв'язку. При здійсненні угод допускається застосування електронно-цифрового підпису [2]. По суті, ст. 207 ЦКУ прирівнює електронні документи до паперових і допускає підписувати їх електронним підписом відповідно до спеціального закону. Отже, ЦКУ в поєднанні ще з двома новими законами: Законом про електронні документи і Законом про ЄЦП створює правове поле для широкого застосування нових інструментів в цивільних правовідносинах, поширюючи їх на необмежену сферу правовідносин (включаючи взаємини з державними органами – адміністративні правовідносини).

Для усунення цього пропуску законодавчим шляхом в 2003 році в Україні був ухвалений Закон «Про електронні документи і електронний документообіг», де в ст. 5 дається якнайповніше визначення поняття електронного документу і його складові.

Детальні вимоги по складу і порядку розміщення обов'язкових реквізитів електронних документів визначатимуться спеціальними нормативними актами. Можна з упевненістю припустити, що електронні документи повинні містити все ті обов'язкові реквізити, що і їх паперові аналоги. Юридична сила і довідність надається електронному документу за допомогою так званого електронного підпису. Відповідно до ст. 6 Закону про електронні документи, електронний підпис є обов'язковим реквізитом електронного документу, який використовується для ідентифікації автора або особи, що підписала документ. Накладенням електронного підпису завершується створення електронного документу.

Оригіналом електронного документу вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису [3].

Само поняття «документ» вживається тут, швидше, за традицією і виконує чисто облікову функцію. Цікаво, що творці операційної системи Windows і її застосувань, розрахованих на текстові документи, фактично ототожнили документ з файлом. Зате розробники баз даних, в яких файл зазвичай є доладно структурованим об'єктом, схильні ототожнювати документ з окремим записом (рядком) реляційної таблиці. У будь-якому випадку документ з'являється як цілісна і транспортабельна сукупність (порція) інформації. Таке розуміння щонайближче до діловодного, але досить далеко від історичного і юридичного [4, с. 168].

Під електронним підписом, в принципі, може матися на увазі будь-який спосіб підписання електронного документу, у тому числі графічне зображення рукописного підпису і звичайні паролі. Проте в Законі про ЄЦП акцент зроблений на регулюванні стосунків, пов'язаних з використанням одного різновиду електронного підпису – електронного цифрового підпису.

Більш детальна інформація про способи застосування електронного підпису та засобів його захисту викладена в Законі України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [5].

Зазвичай при слові «електронний цифровий підпис» згадується вираження, що це повний аналог звичайного підпису, використовуваний для забезпечення гарантії незмінності електронного

документу. Проте, при цьому мало хто розуміє, як же такий цифровий підпис захищає документ від зміни і як нею користуватися на практиці.

Під електронним підписом, в принципі, може матися на увазі будь-який спосіб підписання електронного документу, у тому числі графічне зображення рукописного підпису і звичайні паролі.

Застосування будь-яких інших видів електронного підпису допускається на умовах угоди. Проте, можна з упевненістю припустити, що поза такими договірними стосунками (для інших суб'єктів) інші види електронного підпису будуть практично позбавлені юридичної сили і довідності. Іншими словами, такі електронні підписи що-небудь означатимуть тільки для сторін конкретного договору, у рамках якого вони застосовуються.

Щоб у кожного «підписанта» був свій, унікальний, підпис, використовується так званий особистий ключ – код, який має бути відомий лише його власникові. Якщо цей код повідомити програмі, то згідно з криптографічним алгоритмом вона сформує унікальне контрольне значення і додасть його до документу. Тобто підпише електронний документ унікальної ЄЦП господаря цього особистого ключа.

Для перевірки достовірності ЄЦП і цілісності електронного документу використовується інший код – так званий відкритий ключ. На відміну від особистого, відкритий ключ доступний всім іншим зацікавленим учасникам електронного документообігу. Цей код не дозволяє підробити ЄЦП автора електронного документу, але дозволяє перевірити його достовірність. Отримавши цей код, програма, використовуючи вже згаданий алгоритм, звірить його з отриманим разом з документом ЄЦП автора. Якщо ці контрольні значення співпадуть, підпис вважатиметься справжнім, а отриманий документ – цілісним.

Найбільш популярним способом використання ЄЦП можна вважати системи здачі податкової звітності, а також звітності в інші державні органи. Останнім часом набуло актуальності використання системи електронного документообігу системи «АСКОД» в роботі науково-дослідних експертних установ Міністерства юстиції України, що регулюється наказом Міністерства юстиції України № 870/5 від 05.03.2021.

Трохи менше електронний цифровий підпис використовується і для потреб внутрішньокорпоративного і міжкорпоративного електронного документообігу. З його допомогою підписуються договори і акти, листи і накладні, заявки і вимоги. Після того, як будуть підготовлені електронні форми бланків, на електронний варіант може бути переведена вся бухгалтерська робота.

Завершуючи розгляд ролі цифрового підпису в електронному документообігу, можна зазначити, що його використання суттєво

підвищує безпеку, зручність та ефективність обміну документами в цифровому форматі. Цифровий підпис гарантує автентичність документів, забезпечує їхню цілісність і захист від несанкціонованих змін. Він також сприяє зниженню ризиків шахрайства і сприяє дотриманню правових вимог щодо електронних документів.

Застосування цифрового підпису дозволяє організаціям скоротити витрати на паперовий документообіг, прискорити процеси підписання та затвердження документів, а також забезпечити кращу доступність і збереження інформації. Крім того, це сприяє розвитку електронного управління і бізнесу, полегшуючи взаємодію між державними установами, підприємствами та громадянами.

Отже, впровадження цифрового підпису є важливим кроком у напрямку цифрової трансформації, що забезпечує надійність та ефективність електронного документообігу в сучасному суспільстві.

Література:

1. Про платіжні системи і переказ грошей в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III. Втратив чинність: 01.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text> (дата звернення: 05.08.2024).

2. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 28.06.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 05.08.2024).

3. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.03.2003 р. № 851-IV. Дата оновлення: 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 05.08.2024).

4. Будзієвський М.Ю. До дискусії про поняття електронного документу. *Держава та регіони*. Серія: Право. – 2011, № 1. – С. 167–170.

5. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 05.08.2024).